

YANN VAN DEN BRANDEN

IEDEREEN LIEGT!

BORGERHOFF
& LAMBERIGTS

INHOUD

EEN WEEK VOL LEUGENS	9
Maandagmorgen 06.00 u	10
Maandagmorgen 09.00 u	11
Dinsdagmorgen 08.30 u	12
Woensdagavond 21.25 u	14
Donderdagmorgen 08.00 u	15
Vrijdagmorgen 08.00 u	16
Zaterdagavond 22.30 u	17
Zondagavond 19.15 u	18
 LIEGEN IS VAN ALLE TIJDEN	 25
Liegen van de Bijbel tot Trump	26
De polygraaf	33
Bekende leugenaars	37
Fake news	50
 PROFESSIONEEL LIEGEN	 55
Lieg jij op het werk?	57
Leugens op de werkvloer	59
Maar wat is eigenlijk professioneel liegen?	65
Baseline gedrag	68
 DE ENE LEUGEN IS DE ANDERE NIET	 75
Soorten leugens	77
Emotie, kennis en controle	88
Stretchen van de waarheid	96
Inzichten	98
 DE MICROTAAL VAN ONS GEZICHT	 107
Een duik in de geschiedenis	108
Vreugde	124

Verdriet	129	Nuances	255
Verrassing	135	Hogere machten	256
Angst	136	Freud	257
Woede	139	Verbale leugenanalysemethodes	258
Walging	141	ONS VERHAAL ONDER DE LOEP	265
Minachting	143	VIN	266
Micro-expressies	146	VIN-analyse	267
Foute veronderstellingen	148	Bridging	273
ONS LICHAAM LIEGT MEE	153	Lineaire verhalen	277
Onzin	154	Storytelling	280
Fight, flight en freeze	158	Verzachtingen, ontkenningen en alibi's	284
Handen en armen	161	ONS LICHAAM SPREEKT HET LAATSTE WOORD	287
Voeten en benen	177	Stress	291
Hoofd en nek	184	Fysiologische reacties op liegen	297
Lichaamsposities	187	Als alle kanalen samenkomen	303
Voorwerpen	192	AAN DE SLAG	305
Hoe kan het bestuderen van lichaamstaal ons helpen?	195	Klavers	309
ONZE STEM ALS VERKLIKKER	197	Terug naar de klavers	319
Verschuivingen in zinsbetekenissen	198	Gewoon beginnen	322
De componenten van onze stem	201	NAWOORD	323
Stemstressanalyse	209	EINDNOTEN	328
WAT ONZE WOORDEN VERRADEN	211		
Overbodige informatie	213		
Ontwijken	216		
Vragen	230		
Onzichtbaar worden	237		
Verkleinwoorden	238		
Veranderingen van tijd en persoon	241		
Onkruid	244		
Weigeren en ontkennen	247		
Verzwakkingen	252		
Afstand nemen	254		

EEN WEEK VOL LEUGENS

MAANDAGMORGEN 06.00 U

Door de nevel van mijn dromen dringt een zachte, bijna zijdeachtige melodie binnen. Mijn iPhone wekt me met een alarm dat ik ooit 'Ko Samui' heb genoemd. Heel even ben ik terug op het Thaise eiland waar de dagen traag voorbijgleden, de zee warm was en de geur van curry's in de avondlucht hing. Maar die gedachte houdt nooit lang stand.

Nog voordat ik goed en wel wakker ben, neemt de agenda het over. Een volle week. Verschillende bedrijven en organisaties, veiligheids- en politiediensten wachten. Verschillende gesprekken moeten worden gevoerd. En ergens tijdens al die gesprekken zullen er mensen liegen.

Hoe vaak? Die vraag blijkt minder eenvoudig te beantwoorden dan je zou denken. Een grote studie uit 2010, waaraan duizend Amerikanen deelnamen, liet zien dat 60 procent van de deelnemers in de voorafgaande 24 uur geen enkele leugen had verteld. Tegelijkertijd bleek 5 procent van de deelnemers verantwoordelijk voor bijna de helft van alle gerapporteerde leugens. Sommige deelnemers gaven zelfs toe meer dan twintig keer op één dag te hebben gelogen.¹

Recente onderzoeken komen uit op gemiddelden tussen ongeveer anderhalve en drie leugens per dag.² Maar, dat gemiddelde vertelt maar een deel van het verhaal. De verdeling is namelijk opvallend scheef: de meeste mensen liegen op een willekeurige dag helemaal niet of slechts één keer, terwijl een kleine groep veelvuldig liegt en het gemiddelde sterk omhoogtrekt. Voor iemand die zijn werk maakt van waarheidsvinding, maakt dat de opdracht er niet eenvoudiger op.

Mijn opdracht is zelden om een misdaad op te lossen. Veel vaker draait het om vertrouwen. Is er sprake van fraude? Heeft iemand informatie achtergehouden? Is een incident echt gebeurd zoals het wordt verteld? Of probeert iemand de waarheid net genoeg te verdraaien om ermee weg te komen?

Officieel voer ik interviews. Zo heet dat tegenwoordig. Maar de essentie is al jaren hetzelfde: ik zoek naar de waarheid, in een wereld waarin mensen soms heel goede redenen hebben om die te verbergen.

Ik schuif voorzichtig het dekbed van me af en sluip het bed uit, in de hoop mijn vrouw niet wakker te maken. Die hoop blijkt, zoals zo vaak, ijdel.

MAANDAGMORGEN 09.00 U

KANTOREN VAN DE HR-DIENST VAN EEN OPENBAARVERVOERBEDRIJF

Ik begin deze werkweek met twee interviews met buschauffeurs van een openbaarvervoerbedrijf. Samen met de hr-manager zal ik met elk van hen apart een gesprek hebben om te proberen achterhalen wie de waarheid spreekt.

De feiten zijn eenvoudig maar de verklaringen van beide personen staan haaks op elkaar. De beide chauffeurs beschuldigen elkaar van diefstal van een grote hoeveelheid diesel uit een bus. De camerabeelden van de geparkeerde bus tonen aan dat er niemand in de buurt van de bus is geweest toen die geparkeerd stond. De Nederlandstalige chauffeur beweert dat hij 's morgens is toegekomen om zijn dienst aan te vatten en vaststelde dat de hem toegewezen autobus niet volgetankt was. De Franstalige chauffeur beweert dat hij na de laatste rit met deze bus die, zoals wordt voorgeschreven, volledig heeft volgetankt en geparkeerd. Beide chauffeurs slepen al een hele geschiedenis van spanningen, hoogoplopende ruzies en verdachtmakingen met zich mee. De Franstalige chauffeur beschuldigt de Nederlandstalige chauffeur niet alleen van de dieseldiefstal, maar beweert ook dat de andere chauffeur racistische uitspraken heeft gedaan. De Nederlandstalige chauffeur beschuldigt de Franstalige chauffeur ook van de dieseldiefstal én van het feit dat die zijn functie als vakbondsafgevaardigde misbruikt door het voornamelijk Franstalige chauffeursteam tegen hem op te zetten.

Tot nu toe probeerde het management de gespannen situatie tussen de werknemers wat te minimaliseren, maar nu er effectief een belangrijke hoeveelheid brandstof is verdwenen, moet het vervoerbedrijf wel ingrijpen. Het belooft een pittige communautaire ochtend te worden, vol verwijten en beschuldigingen in twee richtingen.

Eerst klinken de chauffeurs erg overtuigend, maar tijdens het derde interview met de Franstalige chauffeur legt hij tegenstrijdige verklaringen af. Wanneer ik hem daarmee confronteer, wordt hij eerst erg boos, ontkent daarna alles en beschuldigt me dan van racisme. Ik vertel hem dat we genoeg tegenstrijdigheden in zijn verklaringen hebben kunnen ontdekken om de zaak aan de politie over te dragen. De man kijkt eerst een tijdje star voor zich uit en begint dan plots te wenen. Hij zegt dat het nooit zijn bedoeling was om zijn collega op deze manier in de problemen te brengen en geeft de diefstal toe.

DINSDAGMORGEN 08.30 U

DOKTERSKABINET VAN EEN CONTROLEARTS VAN DE FEDERALE OVERHEIDSDIENST VOLKSGEZONDHEID

Iemand met een handicap kan bij de FOD Volksgezondheid een tegemoetkoming of een parkeerkaart aanvragen. Om daarop recht te hebben, moet die persoon voldoen aan een aantal voorwaarden en moet zijn handicap erkend worden door de FOD Volksgezondheid. Het zijn de controleartsen die voor de moeilijke taak staan om de impact van een handicap op de dagelijkse activiteiten van een patiënt in te schatten.

Maar niet iedereen die naar zo'n consultatie komt, heeft eerlijke bedoelingen. Ik begeleid al een aantal jaren de artsen van de FOD Volksgezondheid in het aanleren van een interviewtechniek die hen helpt om de zelfredzaamheid van personen correct en genuanceerd in kaart te brengen. Daarbij staat een respectvolle en empathische communicatie centraal, zonder afbreuk te

doen aan een kritische en feitelijke beoordeling van de situatie. De techniek ondersteunt artsen in het toetsen van verklaringen en het verzamelen van betrouwbare informatie voor hun evaluatie. Ik volg ook vandaag weer een aantal gesprekken om de interviewtechniek beter af te stellen op de dagelijkse uitdagingen van de controleartsen.

Een man in een rolstoel wordt door zijn dochter binnengereden bij een controlearts om zijn dossier opnieuw te bespreken. Hij gaat namelijk niet akkoord met de beslissing die door een andere arts genomen werd over de erkenning van zijn handicap.

Hoe hoger de score die aan een bepaalde handicap wordt toegekend, hoe meer recht een patiënt heeft op bepaalde voordelen. Dat kan gaan van het toekennen van een parkeerkaart, het toestaan van een sociaal tarief voor gas en elektriciteit, tot een vermindering van het belastbare inkomen. De vorige arts gaf de man een score die zelfs geen parkeerkaart toestond. Daar zijn de man en zijn dochter het duidelijk niet mee eens.

Van zodra ze het kabinet binnenkomen, ontstaat er een verhit gesprek tussen de dokter en de dochter. Ze vindt het een schande dat haar vader geen parkeerkaart krijgt, want hij kan zich immers niet meer bewegen en voor zichzelf zorgen. De dokter doet verschillende pogingen om de man te onderzoeken, maar die lijkt elke aanraking als bijzonder pijnlijk te ervaren en maakt overdreven luide pijnkreten. De man beweert dat hij zijn armen niet meer kan opheffen en de nacht vaak in zijn rolstoel moet doorbrengen door de helse pijnen. De dochter raakt nog meer ontstemd en roept tegen de arts dat hij gewoon zijn job moet doen en het dossier moet goedkeuren. Het gedrag van de dochter maakt het voor de arts onmogelijk om een rustig gesprek met de man te hebben. Ze zegt dat haar vader geen Nederlands verstaat, iets waarover in het patiëntendossier niets te lezen staat. Omdat ze weigert om haar vader alleen bij de dokter te laten, breekt de arts het gesprek af en zegt het dossier nog eens te zullen bestuderen. Ze verlaten boos het kabinet en laten ons een beetje overdonderd achter.

Om even te bekomen wandelen we naar de koffiekamer die uitkijkt op de parking achter aan het gebouw. Voor onze ogen ontvouwt zich dan plots een

mirakel. We zien hoe de man zijn eigen rolstoel het gebouw uitduwt en naar zijn auto stapt. Hij opent, druk gesticulerend met zijn dochter, de koffer van zijn auto en legt zijn opgeplooid rolstoel in de koffer terwijl hij verhit met zijn dochter discussieert en daarbij met zijn armen hoog boven zijn hoofd zwaait. Mirakel! De man is genezen! Tot onze grote verwondering stapt hij zelf achter het stuur en stuift samen met zijn dochter de parking af.

WOENSDAGAVOND 21.25 U

IC-TREIN VAN GENT NAAR ANTWERPEN – GENT-SINT-PIETERS

Vanuit een bijna leeg compartiment van de IC-trein naar Antwerpen kijk ik wat mijmerend naar de buiten, wachtend op het vertrek van de trein uit Gent-Sint-Pieters. Het was een fijne avond met oude vrienden, lekker eten en mooie gedeelde herinneringen. Ik betrap me erop dat ik al een tijdje naar een koppeltje op het perron kijk dat intens afscheid van elkaar aan het nemen is. Ze zoenen elkaar passioneel en ongegeneerd terwijl toevallige passanten ongemakkelijk wegstaren.

Het meisje draagt een frivool kort wit rokje en een wit, transparant bloesje. Ze zou zo uit een modemagazine kunnen zijn gestapt. De man met keurig peper-en-zoutkleurig haar draagt een duur lichtblauw pak en blinkende cognackleurige schoenen. Een groot Breitling-horloge maakt het plaatje compleet. Naast hem ligt een dure Montblanc-laptoptas achteloos op het perron. Ook hij zou uit datzelfde modemagazine gestapt kunnen zijn. Ik kan niet weerstaan aan de drang om snel de waarde van de laptoptas te googelen en schrik van de prijs. Mijn interesse is gewekt en ik bestudeer het koppel wat beter. Ik vermoed dat de Montblanc-man minstens een tiental jaren ouder is dan het meisje. Maar, dat doet niets af aan het magnetisme dat tussen hen overduidelijk aanwezig is. Ik merk hoe hun intense afscheid door de meeste omstanders van een afstand aandachtig maar heimelijk gevolgd wordt. Als de conducteur het fluitsignaal geeft, springt de man op de trede van de

treinwagon en na een laatste intense kus sluiten de deuren zich tussen hen. Wanneer de trein zich in beweging zet, wandelt de man rustig het compartiment binnen en zet zich twee rijen verder op een dubbele bank in het bijna lege treinstel. Ik kijk naar buiten en zie hoe het meisje huppelend wegwandelt.

Na een vijftal minuten word ik uit mijn gemijmer opgeschrikt door een ringtoon die ik herken. Het is een oude tune van Shakira, 'Hips Don't Lie'. Ooit had ik die muziek ook als ringtone op mijn telefoon staan en ik kan een glimlach niet onderdrukken.

Tot ik hoor wat de man zegt. 'Ja schat, het is wat later geworden op kantoor, maar ik vertrek nu met de trein uit Brussel-Noord. Ik ben over een veertigtal minuutjes thuis. Tot straks!' Ik hoop voor hem dat zijn vrouw bij zijn thuiskomst de blonde haren niet zal opmerken die op de kraag van zijn dure pak kleven.

DONDERDAGMORGEN 08.00 U

AAN DE DEUR VAN DE FITNESSCLUB

Bij het verlaten van mijn fitnessclub zie ik hoe iemand boos zijn telefoon weggooit en die stuiterend op een grasperk terecht komt. Vloekend trapt de man, duidelijk gefrustreerd, tegen een boom en bezeert zich daarbij. De man raapt zijn telefoon op en steekt hem in zijn sporttas. Pas dan herken ik hem. Ooit waren we elkaars beste vriend, maar door mijn vele reizen naar het buitenland werden onze afspraken steeds minder frequent en doofde onze intense vriendschap langzaam uit. Toen hij in een vechtscheiding terechtkwam, zochten we elkaar opnieuw wat meer op en probeerden we de vriendschapsdraad weer op te pakken. Ik kon toen spijtig genoeg enkel vaststellen dat hij de meeste van onze geplande afspraken annuleerde. Vaak amper een paar uur voordat we elkaar zouden treffen. Sindsdien hebben we

elkaar slechts sporadisch teruggezien. Hij heeft echter altijd een bijzondere plaats in mijn hart gehad en ik ben oprecht blij hem terug te zien.

Ik stap op hem af en zeg: 'Hey!'

Ik merk dat hij schrikt. Zijn antwoord is verrassend scherp en kort. 'Ook hey.' Zijn ogen staan dof en zijn huid is grijs.

Ik wil de toon luchtig houden en vraag hem: 'Hoe is het met jou?'

'Goed,' antwoordt hij, waarbij hij mijn blik vermijdt. Ik zie dat hij niet op zijn gemak is. Hij gedraagt zich net zoals de meeste mensen die ik ontmoet tijdens ondervragingen en interviews: onzeker, betrapten en ontwijkend.

'Tja sorry, maar het is al laat en ik heb maar anderhalf uur tijd om te sporten,' zegt hij terwijl hij naar zijn linkerarm kijkt. 'Oei!' vervolgt hij. 'Eigenlijk heb ik nog maar een uurtje, we moeten nog eens afspreken hé!' en hij loopt nerveus de sportclub binnen.

Ik vermoed dat hij zich zelfs niet gerealiseerd heeft dat hij geen uurwerk draagt. Hoe kort onze ontmoeting ook was, ik vermoed dat alles wat hij mij vertelde één grote leugen was.

Hij laat me bezorgd achter.

VRIJDAGMORGEN 08.00 U

JUSTITIEPALEIS – KANTOOR VAN DE ONDERZOEKSRECHTER

Een man met een vuile jeansbroek en grijze polo wordt bij de onderzoeksrechter binnengebracht. Hij kijkt neutraal voor zich uit. Rondom zijn mondhoeken zweeft een glimlach. Wanneer de onderzoeksrechter hem vraagt of hij kan vertellen wat er precies gebeurd is, glimlacht hij en zegt dat hij het zich allemaal niet meer zo goed kan herinneren. Daarna stopt hij met praten en blijft glimlachen.

De feiten waarvoor hij werd opgepakt, zijn allesbehalve vrolijk. De man had de dag voordien om 20 uur de hulpdiensten verwittigd, omdat er een probleem was met zijn 18 maanden oude dochtertje. Bij aankomst konden ze enkel de dood van het jonge kindje vaststellen. Onmiddellijk was er sprake van een verdacht overlijden. De autopsie toonde aan dat het kind was overleden aan interne verwondingen die veroorzaakt waren door een verkrachting. De vader kwam meteen in het vizier. Het feit dat hij geen zinnige verklaring kon afleggen over wat er zich in de woning had afgespeeld, maakte hem enkel nog verdachter. Daarop besloot de onderzoeksrechter om de man onder voorlopig aanhoudingsmandaat te plaatsen.

De man blijft voor zich uit staren en fluistert: 'We zagen elkaar heel graag en wilden dit beiden heel graag. Het was allemaal met wederzijdse toestemming.' Dan wordt het akelig stil in het kantoor van de onderzoeksrechter.

ZATERDAGAVOND 22.30 U

THEATER

Ik heb net samen met mijn vrouw en een aantal vrienden de première van een theaterstuk bijgewoond. Dit is een van de voordelen waarvan ik dankzij mijn vrouw kan genieten. Als actrice wordt ze voor vaak voor premières uitgenodigd. Na het slotapplaus worden we feilloos, net zoals een hele reeks bekende Vlamingen, naar de vip-zone geleid, waar de witte wijn en cava op ons wachten.

De tongen van ons groepje vrienden komen al snel los en het stuk wordt genadeloos besproken. De meesten zijn het erover eens dat het helaas een saaie en slaapverwekkende bewerking was van een van de topwerken van Shakespeare.

Gedurfd was de voorstelling zeer zeker! Jonge acteurs die bloot over elkaar rollen terwijl videoprojecties en loeiharde muziek het publiek proberen te overdonderen, konden helaas het gebrek aan een goede regie en matige acteerprestaties niet verhullen. Het stuk haalde daardoor het niveau van een afstudeerproject van laatstejaars aan een amateurtheaterschool. In het groepje naast onze vriendengroep bespreken een aantal bekende mediafiguren de voorstelling. Ik hoor hoe ze zonder aarzelen het stuk, de regie, het decor en de acteerprestaties met de grond gelijkmaken. Een bekende actrice in het gezelschap maakt de opmerking dat de cava, die waarschijnlijk al een uur uitgeschonken was, meer sprankelde dan de acteurs.

En dan verschijnt er plots een televisieploeg. Zonder aarzelen vraagt de reporter aan het groepje bekende Vlamingen wat ze van het stuk vonden. Ik hoor de volgende uitspraken:

‘Een verbluffende bewerking van een grootmeester!’

‘De voorstelling geeft me echt zin om alles van Shakespeare te gaan herlezen.’

‘Zo jong en al zoveel talent.’

‘Iedereen moet dit komen zien! Zo heb je Shakespeare nog nooit gezien! Eindelijk!’

Ik durf niets te zeggen en neem nog een glas wijn.

ZONDAGAVOND 19.15 U

THUIS

Ik kijk naar het nieuws en zet me schrap voor de zoveelste slechtnieuwsshow. Het begint met de oorlog in Iran. Ik volg hoe president Trump een verklaring aflegt en beweert dat zijn land de afgelopen twee dagen constructieve gesprekken heeft gehad met Iran en ze later vandaag weer zullen samenzitten. Hij weigert om toe te lichten met wie er gesproken zal worden. Daarop volgt

een boodschap van het Iraanse ministerie van Buitenlandse Zaken, dat zegt dat er geen enkel contact is tussen Iran en de VS en dat ze dat ook niet willen.

Ik schakel mijn televisie uit met de gedachte: ‘Iedereen liegt.’

Ik weet dat ik misvormd ben. Ik kan niet meer gewoon naar mensen kijken zonder hun gedrag te analyseren. Zelfs wanneer ik niet aan het werk ben, is het bijzonder moeilijk om mijn leugendetectorscanner af te zetten. Dat is best vervelend. Tijdens mijn lessen grap ik weleens dat ik hierdoor geen vrienden meer heb.

Ik had twee decennia geleden nooit kunnen vermoeden wat de gevolgen zouden zijn van mijn kennismaking met professor Paul Ekman en zijn werk. Nooit had ik kunnen inschatten dat de eerste stappen op het gebied van leugendetectie die ik toen in het Ekman Instituut zette, de rest van mijn leven zo zouden gaan domineren. Ik had ook nooit gedacht dat het academische parcours aan de universiteit van Central Lancashire dat ik daarna aflegde, het begin zou zijn van een jarenlange intense zoektocht naar leugenaars, leugens en leugenachtig gedrag.

Al meer dan vijftien jaren reis ik de wereld rond, op zoek naar leugenaars en hoe ze te ontmaskeren. Ik doe dat in twee verschillende hoedanigheden die elkaar aanvullen: enerzijds die van zoekende ondervrager en anderzijds die van docent.

Ik bouwde in de loop van de jaren een bedrijf uit dat zich in die werelden beweegt. Via mijn bedrijf SQAN leid ik ondervragingen, interviews en onderhandelingen binnen bedrijven en organisaties. Ook politie- en inlichtingendiensten, luchtvaartmaatschappijen en selectiebureaus vonden de weg naar mijn bedrijf. Ik bevind me vaak in situaties waar de druk hoog is en de belangen groot zijn. Daar probeer ik mijn psychologische kennis te combineren met scherpe observatie en verfijnde gesprekstechnieken om mogelijke onwaarheden bloot te leggen en de betrouwbaarheid van verklaringen te beoordelen. Niet door trucjes, maar door aandacht. Door te luisteren naar wat er echt gezegd wordt en te zoeken naar dingen die ‘schuren en wringen’.